

Een hoogtepunt in de barokschilderkunst

KARL MARCELIS

In het kader van het festival

Europalia Italia organiseert

het Koninklijk Museum

voor Schone Kunsten van

Antwerpen de

tentoonstelling

Anversa e Genova

Handelsaristocratie

Anversa e Genova illustreert zowel de schittering van Genua in de zeventiende eeuw als de rijkdom en intensiteit van de uitwisselingen tussen Vlaamse en Genuese kunstenaars in het seicento. Het verhaal van de twee havensteden, Antwerpen en Genua, loopt voor een gedeelte parallel.

Al in de tiende eeuw was Genua, La Superba, een zelfstandige maritieme republiek. Door het verhuren van schepen voor militaire doeleinden en dankzij handelsprivileges in gebieden van Spanje tot aan de Krim vergaarde de stad grote rijkdom. In de zeventiende eeuw zal de Ligurische havenstad met zijn vermogende handelsaristocratie in korte tijd uitgroeien tot het financiële zenuwcentrum van Europa. De handel in luxeproducten (diamant en kunstkasten in Antwerpen, specerijen en kostbaar textiel in Genua) vormde in beide centra de motor van de economie. Deze handelsaristocratie heette niet Frick, Carnegie of Rockefeller, maar Doria, Spinola, Balbi en Lomellini.

Luca Cambiaso, *Christus voor Kajafas, Genua*, Accademia Ligustica di Belle Arti

Door hun financiële investeringen legden deze tycoons ook heel wat gewicht in de schaal van de Europese politiek. Zij waren immers de geldschietters van de Spaanse Habsburgers. Zo stond Andrea Doria in geregeld contact met Karel V en ontving hij hem zelfs twee keer bij hem thuis in Fassolo. Meerdere leden van de aristocratie speelden met hun legers en vloten een beslissende rol bij het oplossen van conflicten. Het bekendste voorbeeld daarvan is de interventie van Ambrogio Spinola tijdens de Slag van Breda (1625).

De meeste Genuese families waren financieel en commercieel actief in diverse sectoren in Antwerpen. Met hun winsten en renten lieten ze ruime stadspaleizen bouwen, architectonische parels die ze door de beste kunstenaars van hun tijd lieten decoreren. Rubens liet deze *palazzi di Genova* in boekvorm publiceren en na zijn terugkeer uit Genua naar Antwerpen in 1608 liet hij voor de bouw van zijn woning en atelier op de Wapper zich duidelijk inspireren op deze somptueuze architectuur.

Meer dan de kloekke Vlaamse schilderkunst

De tentoonstelling toont de artistieke wisselwerking en beïnvloeding tussen Antwerpen en Genua. Reeds in de late zestiende eeuw hadden kunstenaars zoals Jan Roos en Cornelis de Wael zich permanent

Antoon Van Dyck, *Een 'gentiluomo' van de familie Spinola, Genua*, Galleria di Palazzo Rosso

gevestigd in de metropool. Genua was trouwens een obligate stop tijdens de zo geliefde reis naar Rome. Rubens eerste verblijf aldaar in 1604 op diplomatieke terugreis van Madrid naar Mantua bezorgde hem via de bankiers van de Gonzaga's in Genua de nodige opdrachten. In 1607 zal hij het somptueuze portret van markiezin Veronica Spinola Doria schilderen. Zij was een dochter van Ambrogio Spinola en dit huwelijksportret werd door haar bruidegom bij Rubens besteld. Dat het om een huwelijksportret gaat blijkt uit de rode anjer in haar kapsel, een bloem die bescherming biedt tegen het kwade en de exotische papegaai die haar gezelschap houdt gold als een symbool van 'de zoete gevangenschap van de liefde'. Een ander lid van de familie Spinola zou veertien jaar later door A. Van Dijck geportretteerd worden. Tactiliteit van het zwart fluweel, het damast en het schitte-

Bernardo Strozzi, De kokkin, Genua, Galleria di Palazzo Rosso

Orazio Gentileschi, De annunciatie, Genua, Chiesa di San Siro

Giovanni Battista Paggi, Venus en Cupido, Genua, privé-verzameling

rend goudbrokaat zowel bij Rubens als Van Dijck gaan gepaard met een feilloze observatie van de psyche van de geportretteerde. Naast de nogal formeel ogende monumentale portretkunst bloeit in de Genuese barokschilderkunst tevens de allegorische, mythologische en contrareformatische thematiek.

Maar het zijn vooral de stilleven van Jan Roos, Frans Snyders, Daniël Seghers en Giacomo Liegi (van Luik) die een méér dan zintuiglijke indruk nalaten bij de toeschouwer. Dit is meer dan pronk en praalzucht en deze rijk geëtaleerde tafels met fruit, groenten, wild en gevogelte mogen ons dan voorzichtig wijzen op het vergankelijke van al dit heerlijks en op de gevaren en verleidingen van dit genietelijke, het blijft in de eerste plaats zin nestrelende picturaliteit en meesterlijk geënceneerde compositie-leer.

Al vroeg in de zeventiende eeuw bevonden zich genretafereken van Pieter Aertsen en Joachim Beuckelaer in Genuese collecties. De 'keukenmeid' van Bernardo Strozzi (1625) is een schitterende synthese tussen deze Vlaamse tematiek en een caravaggistisch licht-donker. De allegorisch-emblematische, vaak erotische betekenis van het pluimen van gevogelte is hier minder duidelijk dan bij de Vlaamse meesters, maar deze jonge keukenmeid met lichte blos op de wangen kijkt ons zo ontwapenend aan zoals alleen een cameralens dit vandaag nog zou kunnen opvangen en vastleggen.

Gregorio de Ferrari, Noli me tangere, Genua, privé-verzameling

Anversa e Genova toont dus meer dan kloek Vlaamse schilderstraditie, die soms nogal streng oogt, maar weet evenzeer te bekoren door barokke prachtlievendheid en Italiaanse sensualiteit.

Genuese kunstenaars lieten geen kans onbenut om fluwelen draperingen af te beelden en bij het bekijken van de statige formele portretten zou men zweren dat men het geruis van zijden stoffen hoort, kostbare weefsels die de faam van Genua vestigden. Dries Van Noten en Gert Voorjans zorgden ervoor dat deze luxe in de Antwerpse tentoonstellingsruimten op een vernieuwende en speelse manier gebruikt en vooral getoond wordt: een aanzienlijke hoeveelheid fluweel van Pontoglio loopt als een 'rode' draad langsheen de somptueuze barokschilderkunst van Antwerpen tot Genua.

PRAKTISCH

'ANVERSA & GENOVA. EEN HOOGTEPUNT IN DE BAROKSCHILDERKUNST'

Nog tot 4 januari 2004

KONINKLIJK MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN ANTWERPEN

Leopold de Waelplaats
2000 Antwerpen

Open van dinsdag tot zaterdag van 10 tot 17 uur,
op zondag van 10 tot 18 uur

Gesloten op maandag, 25 december,
1 en 2 januari

Tel. 03 242 04 38

www.museum.antwerpen.be/kmska

www.europalia.be